

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Κοινωνική και Πολιτική Εκπροσώπηση

Προκλήσεις και Προοπτικές
στη Δημοκρατία
τον 21ο αιώνα

15, 16 και 17
Δεκεμβρίου 2016
Αμφιθέατρο
του Μουσείου της Ακρόπολης

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Πέμπτη, 15 Δεκεμβρίου 2016

ΆΡΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Οικονομική κρίση, κρίση αντιπροσώπευσης και λόγος περί δημοκρατίας

Στην εισήγηση θα γίνει αναφορά στις 13 ανακοινώσεις και τα γενικά συμπεράσματα της ημερίδας που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη, στο ΑΠΘ, την Πέμπτη 10 Νοεμβρίου 2016. Σκοπός είναι η εστίαση στη συσχέτιση της οικονομικής κρίσης και των συνεπειών της με την κρίση δημοκρατικής αντιπροσώπευσης, καθώς και στον συνακόλουθο αριστερό λαϊκισμό που αναδύεται. Έτσι, θα επιχειρηθεί η ανάδειξη της αμφισημίας στη σχέση της δημοκρατίας με τον λαϊκιστικό λόγο.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η αξία της αντιπροσωπευτικής, συνταγματικής δημοκρατίας και το αξιακό μέτρο της κοινωνικής δικαιοσύνης

Η σημερινή κρίση της δημοκρατίας και ως κρίση της αντιπροσώπευσης και ως κρίση της λαϊκής κυριαρχίας θέτει μετ' επιτάσεως το αίτημα της θεσμικής ανανέωσής της. Προϋπόθεση για την τελεσφόρα έκβαση ενός τέτοιου εγχειρήματος ανανέωσης της δημοκρατίας είναι η προγραμματική ανανέωση της ίδιας της πολιτικής, δηλαδή η ανάκτηση των πρωτειών της που υφαρπάχτηκαν από την οικονομία. Αυτή η θεσμική ανανέωση προαπαιτεί τη ριζική και ριζοσπαστική ανανέωση του πολιτικού λόγου, ώστε να αναδειχθούν όλες οι πολιτικές διακυβεύσεις της δημοκρατίας. Αυτό το αίτημα συγκαθορίζεται από τις διακυβεύσεις

που αφορούν τη σχέση κράτους, θεσμών και δημοσίου αγαθού, σε συνάφεια με τη σχέση δημόσιου και ιδιωτικού. Σε αυτό το πεδίο, θα αναζητηθεί η δυνατότητα να ξαναβρούμε το κέντρο του δημοκρατικού, πολιτικού ζητήματος, που δεν είναι άλλο από τη σχέση πολιτικής και κράτους. Αυτό όμως προϋποθέτει, με τη σειρά του, την αξιακή ανατίμηση της πολιτικής, με αξιακό γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη, ώστε να επιτευχθεί η διαμόρφωση και η θεσμική συγκρότηση μιας στρατηγικής που θα αποσκοπεί στην προάσπιση της κοινωνικής συνοχής. Έτσι θα διασφαλιστούν και όλες οι δικαιοκρατικές και δικαιωματοκρατικές αρχές και αξίες. Τέτοιες αξίες, όμως, χωρίς την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης, σε έναν κόσμο άγριων ανισοτήτων, θα ισοδυναμούν με ευχές. Το δημοκρατικό, πολιτικό ζήτημα, η σχέση δηλαδή πολιτικής και κράτους, αγγίζει τον πυρήνα της αντιπροσώπευσης και της λαϊκής κυριαρχίας. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία, ως το μέγιστο επίτευγμα του ευρωπαϊκού συνταγματικού πολιτισμού, είναι η προϋπόθεση για να κάνουμε επιλογές. Πρώτα αναγνωρίζουμε την αξία της δυνατότητας να επιλέγουμε και μετά κάνουμε την επιλογή να είμαστε αριστεροί, δεξιοί ή οτιδήποτε άλλο. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία όμως είναι το πεδίο της πολιτικής μας συνύπαρξης. Είναι το δημοκρατικό αυτόνοτο, για να είμαστε πολιτική κοινωνία.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΨΗΜΙΤΗΣ

**Συμμετοχή, δίκτυα, αποκέντρωση:
οι “ελαστικές πρακτικές” στη νοηματοδότηση
και αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης**

Το ζήτημα της συμμετοχής των ατομικών και των ομαδικών υποκειμένων στις διαδικασίες απόφασης και εφαρμογής πολιτικών και πρακτικών που τα αφορούν τίθεται στη σημερινή εποχή με πρωτόφαντους όρους. Η εισήγηση εξετάζει μια περίπτωση συμμετοχής σε “ειδικά κοινά”, η οποία συντελείται διαμέσου άτυπων, χαλαρών και δικτυακών μορφών δράσης που λαμβάνουν χώρα στο πεδίο μιας αποκέντρωσης εγχειρηματικού (δηλαδή μη θεσμικού) τύπου. Συγκεκριμένα, αναλύονται τα φαινόμενα της “ελαστικής νοηματοδότησης” των πρακτικών που αναπτύσσονται στη Λέσβο τον τελευταίο ενάμισι χρόνο και που αφορούν τόσο τις προσπάθειες των δημόσιων υπηρεσιών να αντιμετωπίσουν

αποτελεσματικά τη δραματική ανθρωπιστική κρίση της μαζικής άφιξης μισού εκατομμυρίου προσφύγων και μεταναστών στη διάρκεια ενός εξαμήνου, όσο και τα διλήμματα διαχείρισης της πολιτισμικής “κληρονομιάς” που άφησε η προσφυγική κρίση στη διεθνή εικόνα του νησιού.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΟΥΤΣΑΚΗΣ

Συμμετοχή των πολιτών και πολιτικά δικαιώματα

Κοινή είναι η αίσθηση ότι η συμμετοχή των πολιτών στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, ιδίως δε στις διαδικασίες πολιτικής εκπροσώπησης, φθίνει. Πολλοί θεωρούν ότι η εξέλιξη αυτή πρέπει να ανακοπεί διότι πλήττει τα θεμέλια της δημοκρατίας: ισχυρίζονται ότι η ενεργός συμμετοχή των πολιτών είναι μία από τις κανονιστικές προϋποθέσεις της δημοκρατίας, ορισμένοι δε από αυτούς κάνουν ένα επιπλέον βήμα υποστηρίζοντας ότι η συμμετοχή αυτή προϋποθέτει την κατοχή εκ μέρους των πολιτών ορισμένων αρετών.

Ευσταθούν αυτές οι απόψεις; Κι αν γίνουν δεκτές, σε ποια αντίληψη περί πολιτικών δικαιωμάτων οδηγούν; Και, τέλος, αντέχει μια τέτοια αντίληψη στην κριτική;

Με οδηγό ορισμένα τουλάχιστον στοιχεία της ανάλυσης των δικαιωμάτων του Wesley Newcomb Hohfeld θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά για να διατυπωθούν, στο τέλος, ορισμένες σκέψεις για τις προοπτικές της πολιτικής εκπροσώπησης και του κοινοβουλευτισμού στη χώρα μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Κοινά και δημόσια πράγματα ως έκφανση λαϊκής κυριαρχίας: επτά θέσεις

Στην εισήγηση θα θιγούν οι ακόλουθες επτά θέσεις: 1) κατ' αρχήν μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί ή να ιδιοποιείται εξωτερικά αντικείμενα της προαιρέσεώς του, προκειμένου να καθίσταται εφικτή η αυτόνομη ύπαρξη και δράση του στον κόσμο· 2) σε κάθε πολιτεία δέον να αναγνωρίζονται είδη πραγμάτων ως δημόσια, τα οποία να είναι κατ' αρχήν ανεπίδεκτα συναλλαγής· 3) λαός αποστερημένος από τους αναγκαίους υλικούς όρους της αυτονο-

μίας του χάνει και την έμπρακτη δυνατότητα για τον δημοκρατικό αυτοκαθορισμό του· 4) κάθε μέλος του ανθρώπινου γένους, σε οποιοδήποτε σημείο της υδρογείου και αν βρεθεί, δικαιούται να διαθέτει τουλάχιστον ό,τι επιτρέπει αξιοπρεπή διαβίωση, καθώς και να έχει ισότιμη πρόσβαση σε δημόσια αγαθά· 5) η χρήση πραγμάτων εννοιολογικά δεν προϋποθέτει απαραίτητως εμπράγματα ή ενοχικά δικαιώματα ιδιωτών επάνω σε αυτά· 6) σκόμη και πράγματα της φύσης κοινά σε όλους, όπως ο αέρας και τα ύδατα, χρήζουν ενεργού προστασίας και φροντίδας, προκειμένου το φυσικό περιβάλλον να συνεχίσει να είναι αξιοβίωτο για όλους επί ίσοις όροις· 7) προς τούτο αξιώνεται η ευθύνη και η αυτενέργεια των ανθρώπων και των λαών σε ατομική, συλλογική και πολιτική βάση, σε κλίμακα τοπική, εθνική αλλά και οικουμενική. Σε πολιτεία ελεύθερων, ίσων και αλληλέγγυων πολιτών, το πολιτικό σώμα που αυτοί συγκροτούν είναι μόνο αρμόδιο να διευθετεί ρυθμιστικά τους όρους της συναλλακτικής ελευθερίας, όπως και για λελογισμένη αναδιάρθρωση των πραγμάτων σε δημόσια και ιδιωτικά.

Παρασκευή, 16 Δεκεμβρίου 2016

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΚΑΜΤΣΙΔΟΥ

Το κοινοβουλευτικό σύστημα και η δημοκρατική αρχή στον 21ο αιώνα

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία και οι θεσμοί που στηρίζουν τη λειτουργία της βρίσκονται και πάλι σε κρίση. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι εκλογές δεν εξασφαλίζουν την ουσιαστική εκπροσώπηση του λαού, ενώ η κομματική ταύτιση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας με τους κυβερνώντες και η αγοραία παγκοσμιοποίηση συρρικνώνουν δραστικά την πολιτική ευθύνη της κυβέρνησης. Η απόσταση της Βουλής και της κυβέρνησης από το εκλογικό σώμα βαθαίνει και η συνταγματική δημοκρατία εμφανίζεται ως τυπικό κέλυφος, που αποξενώνει τον λαό από την κυριαρχία του. Έτσι, η άμεση συμμετοχή του λαού στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων προβάλλει ως πανάκεια. Η δημοκρατική οργάνωση της εξουσίας, όμως, προϋποθέτει την αντιπαράθεση διαφορετικών πολιτικών σχεδίων, τον συστηματικό διά-

λογο για την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος, ακόμη και τη σύγκρουση για τις δημόσιες πολιτικές. Η δυναμική, λοιπόν, του κοινοβουλευτικού συστήματος στη μετανεωτερικότητα δεν έχει εξαντληθεί. Αντίθετα, αυτό αποτελεί τον κυβερνητικό μηχανισμό που συναρθρώνει τις πολιτικές αντιπαραθέσεις σε κυβερνητική πρόταση, καθιστά τις πολιτικές αντικείμενο συζήτησης για τη διαχείριση των δημόσιων πραγμάτων και επιβάλλει την αντιπαβολή τους προς τις δεσμεύσεις που ο πρωθυπουργός και το επιτελείο του αναλαμβάνουν κατά την άνοδό τους στην εξουσία. Με τον τρόπο αυτό, η πολιτική δημοκρατία διατηρεί το νόημα και τη σημασία της, ταυτόχρονα δε η λειτουργία των κοινοβουλευτικών θεσμών λειτουργεί και ως ανάχωμα στην τάση συρρίκνωσης της πολιτικής ως μεθόδου ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΑΚΗΣ

Αντιπροσώπηση, αντιπροσωπευτικότητα και δημοκρατικό πλήθος

Η διεθνής κρίση κυριάρχου χρέους ξανάφερε τα πλήθη των δυτικών κοινωνιών στις πλατείες αλλά και στο προσκήνιο των πολιτικο-θεωρητικών συζητήσεων. Αυτές οι εξελίξεις ήταν το έναυσμα για μια ανανεωμένη, ριζοσπαστική κριτική της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Ίσως και για την ανάδυση ενός ιδεολογικο-πολιτικού κινήματος ενάντια σε αυτή την ίδια την αντιπροσώπηση. Τέτοιες τάσεις καταλήγουν πολλές φορές σε έναν ουτοπισμό του αγαθού πλήθους ή στην εξωτερική επιβεβαίωση της παραδοσιακής αντίληψης που θέλει τον λαό να υφίσταται ως ενότητα μέσα στο πολιτικό σύμπαν μόνον διά του ηγεμόνα του, που τον αντιπροσωπεύει. Παραλείπουν όμως τέτοιες απόψεις να διακρίνουν την αντιπροσώπηση, το να αντιπροσωπεύεις και να αντιπροσωπεύεσαι, από το να είσαι αντιπροσωπευτικός. Ο σημερινός πολίτης, όταν συμπράττουν, λ.χ. στις εκλογές, δεν “αντιπροσωπεύουν” τον λαό διαχρονικά, αλλά είναι ο λαός στη συγχρονία του. Το πλήθος, ως συγκεκριμένος λαός δεν είναι μια αδιαφοροποιητή ολότητα αλλά συγκεκριμένοι εξατομικευσιμοί άνθρωποι, που, από τη κανονιστική σκοπιά της σύμπραξής τους στο δημοκρατικό παίγνιο του κοινωνικού συντονισμού, είναι ελεύθεροι και ίσοι. Τέτοια συνεργατική ή κοινή δράση δεν συνιστά εταιρικό σχηματισμό με ίδια προσωπικότητα και βούληση, που εκφράζεται κατά

πλάσμα από τα αρμόδια όργανα διοίκησης. Τα μέλη της διατηρούν τη διαφοροποιητική τους ατομικότητα, χωρίς για τον λόγο αυτό να αποβάλλουν και την ενότητα του προσανατολισμού τους. Την ιδέα αυτή μπορεί κανείς να την ανιχνεύσει ήδη στη παλιά συμβολαιοκρατική ιδέα του *pactum unioinis*. Τελικά, φαίνεται ότι στην ιδέα της κοινής δράσης του δημοκρατικού πλήθους υπάρχει κάτι το πραγματικά μη αντιπροσωπεύσιμο. Αυτό οφείλεται στην ιδέα της ίδιας της πολιτικής ελευθερίας που αξιώνει την πραγματική σύμπτωση των ιδιοτήτων-ρόλων αρχόντων και αρχομένων στα μέλη του εμπειρικού πλήθους, τους μόνους αληθείς παίκτες του δημοκρατικού παιχνιδιού. Η οπτική αυτή γωνία μπορεί να έχει γόνιμες χρήσεις, τόσο για τη αξιολόγηση της δημοκρατικής ποιότητας των πολιτευμάτων μας, όσο και για την οικοδόμηση αντιπροσωπευτικών θεσμών.

ΑΡΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Αντιπροσωπευτική και άμεση δημοκρατία στον 21ο αιώνα

Θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την έννοια της αντιπροσωπευτικής και της άμεσης δημοκρατίας στην εποχή μας, αρχίζοντας από μια αναφορά στις θεωρητικές και τις πρακτικές αλλαγές του νοήματός της μέσα στον ιστορικό χρόνο. Αντί να θέσουμε ένα ερώτημα ουσιοκρατικού τύπου, όπως το ερώτημα «τι είναι η δημοκρατία;», ίσως θα ήταν προτιμότερο να αναρωτηθούμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά ή οι αρχές ή τα θεμέλια της δημοκρατίας. Προκύπτει ωστόσο εδώ ένα κρίσιμο ζήτημα, που έχει να κάνει με το αν οι αρχές ή τα θεμέλια της δημοκρατίας είναι τα ίδια δημοκρατικά.

Εν προκειμένω, οδηγητικό νήμα θα μπορούσε να αποτελέσει η έννοια της λαϊκής κυριαρχίας ως άμεσης άσκησης και ενεργού συμμετοχής στο δημοκρατικό γίνεσθαι. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα δούμε πώς συνδέεται το ζήτημα της λαϊκής κυριαρχίας με τη δημοκρατία, σε μια θεωρητική διαδρομή που εκκινεί από τον 17ο και φθάνει έως τον 21ο αιώνα, μέσα από τις θέσεις ορισμένων εμβληματικών πολιτικών στοχαστών. Με επίκεντρο την πολιτική σκέψη του Ρουσσώ, θα ήταν δυνατόν να σκιαγραφήσουμε τις διακυβεύσεις της αντιπροσωπευτικής και της άμεσης δημοκρατίας κατά τους τελευταίους αιώνες. Δείχνοντας ότι η πίστη στην ικανότητα και τη δύναμη του λαού, των «από κάτω», του πλήθους,

είναι δυνατόν να συνδυάζεται με την αφοσίωση στον ρεπουμπλικανισμό και τη δημοκρατία.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΟΛΥΒΑΣ

Η αντιπροσώπευση ως δημοκρατικό ιδεώδες

Η έννοια της αντιπροσώπευσης, δίχως να περιορίζεται στην πολιτική (π.χ. εμπορικός αντιπρόσωπος) ή τη δημοκρατία (π.χ. χομπσιανός κυρίαρχος), έχει κατεξοχήν συνδεθεί με τη διαδικασία εκδημοκρατισμού των κρατών. Εντούτοις, θεωρητικά η σχέση της με τη δημοκρατία, αν όχι αμφίσημη, είναι πάντως εν μέρει συγκρουσιακή. Για κάποιους (π.χ. Μιλλ) η αντιπροσώπευση εκφράζει την πεμπτούσια της δημοκρατίας, για άλλους (π.χ. Ρουσσώ) την προδοσία της. Σε λιγότερο ακραία εκδοχή η δεύτερη ερμηνεία βλέπει την αντιπροσώπευση ως έναν συμβιβασμό με την πραγματικότητα, ως τη δεύτερη καλύτερη επιλογή οργάνωσης των πολιτικών θεσμών, εφόσον το ιδεώδες της άμεσης δημοκρατίας είναι πλέον ανέφικτο. Αυτή είναι μια πολύ διαδεδομένη ερμηνεία και δεν χρειάζεται να είναι κάποιος οπαδός του Ρουσσώ για να την ενστερνιστεί, καθώς διέπει ακόμη και εργαλειακές προσεγγίσεις. Όμως, υπό το πρίσμα της, η πρώτη ερμηνεία φαντάζει εντελώς παράδοξη: η αντιπροσώπευση θα είναι πάντοτε ένας συμβιβασμός, ποτέ ένα ιδεώδες. Στην εισήγησή μου εξετάζω το ενδεχόμενο υπεράσπισης της αντιπροσώπευσης ως ιδεώδους για τη δημοκρατία και όχι ως υποκατάστατο της άμεσης συμμετοχής, εστιάζοντας στις έννοιες του μη αποκλεισμού (Plotke) και των ιδεωδών συμφερόντων, οι οποίες, υποστηρίζω, είναι οι πιο γόνιμες μεταξύ εννοιών που απαντούν σε ποικίλες ταξινομήσεις που έχουν υιοθετηθεί στην εμπειρική και την κανονιστική προσέγγιση του φαινομένου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ

Πολιτική και κοινωνική συμμετοχή: αυταπάτη και πραγματικότητα

Ο εκδημοκρατισμός της κοινωνίας από τις αγγλικές επαναστάσεις του 17ου αιώνα και τις χειραφετητικές επαναστάσεις της αμερικανικής ανεξαρτησίας και της Γαλλίας κατά τον 18ο αιώνα στην καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας υπό τη σκιά του πολιτικού

αποκλεισμού των κατωτέρων τάξεων ως κοινού παρονομαστή της αναπαραγωγής της ταξικής εξουσίας και των κριτηρίων πολιτικής συμμετοχής.

Η καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας και τα θεμελιώδη οργανωτικά και θεσμικά κενά της κοινωνικής συνοχής και ενσωμάτωσης ως πεδίο ανάδειξης της αντιδιαφοριστικής αντίδρασης (ριζοσπαστικός εθνικισμός, ευγονική, ρατσισμός, καρλσμιτιανή ερμηνεία του πολιτικού) στον εκδημοκρατισμό. Η ιδέα της απόλυτης ισότητας ως άρση της ελευθερίας και της ατομικότητας, εναλλακτική μορφή θεμελιακής άρνησης της δημοκρατίας. Η κατάρρευση της τυπικής δημοκρατίας στην ηπειρωτική Ευρώπη κατά τον Μεσοπόλεμο και η αυτοκαταστροφική κόλαση του νέου τριακονταετούς πολέμου και του Ολοκαυτώματος.

Η μεταπολεμική αναδιοργάνωση της κοινωνικής συνοχής και ενσωμάτωσης στο πλαίσιο μιας νέας διεθνούς σταθερότητας. Ουσιαστική δημοκρατία και νέες διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η χρυσή τριακονταετία/τεσσαρακονταετία: Bretton Woods, κοινωνικό κράτος και διαδικασία ευρωπαϊκής ενοποίησης: ιστορικά μαθήματα και μεταπολεμικές απειλές για τη σταθεροποίηση της δημοκρατίας και του διεθνούς συστήματος. Η θεσμική/οργανωτική αναπροσαρμογή του κοινού παρονομαστή της διασφάλισης της ιεραρχικής διάρθρωσης της κοινωνικής διαστρωμάτωσης: η αναδιοργάνωση της θεσμικής κατοχύρωσης των στεγανών της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής εξουσίας υπό συνθήκες καθολικής ψηφοφορίας και κοινωνικού κράτους.

Η δεκαετία του 1970: η κρίση του μεταπολεμικού και η επιβολή του νέου οικονομικο-κοινωνικού παραδείγματος: η νεοφιλελεύθερη στροφή και η σταδιακή εμφάνιση του φαινομένου της μετα-δημοκρατίας. Η προσαρμογή της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης στο νέο κοινωνικο-οικονομικό παράδειγμα της ανισότητας ως θεμέλιου της οικονομικής ανάπτυξης μετά τη γερμανική ενοποίηση και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης: η Συνθήκη του Maastricht και το Σύμφωνο Σταθερότητας ως θεσμική κατοχύρωση της απεμπόλησης της κεντρικής συναίνεσης –το κυρίαρχο γερμανικό υπόδειγμα.

Η κρίση, η αντοχή και η εμβάθυνση της ακραίας εκδοχής της αυτορρυθμιζόμενης αγοράς: 2007/2008-2016. Ανισότητα και πολιτικές ρήξης στις ΗΠΑ. Ο γερμανικός κανονιστικά ελεγχόμενος φιλελευθερισμός (Ordoliberalismus) και η εθνοκεντρική λογική της γερμανικής πολιτικής ως θεμελιώδεις αδυναμίες/αδι-

έξοδα της γερμανικής ηγεμονικής διαχείρισης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος κατά την περίοδο της κρίσης.

Τα ευρωπαϊκά αδιέξοδα και οι αντιφάσεις της μετα-δημοκρατίας: εμφάθυνση ατομικών δικαιωμάτων και ραγδαία διεύρυνση της ψαλίδας της ανισότητας. Νέες μορφές δημοσιότητας-συμμετοχής, ηλεκτρονική δημοκρατία και ολοκληρωτική επιτήρηση.

Από την επανεμφάνιση του οικονομικού εθνικισμού στις κλασικές μορφές του εθνικιστικού λαϊκισμού με άλλοθι τις προσφυγικές ροές και από τη μεταδημοκρατική στροφή στη ψηφιακή προσομοιωτική δημοκρατία;

ΓΙΆΝΝΗΣ ΤΑΣΌΠΟΥΛΟΣ

Τι αφορά η αντιπροσώπηση; Τι αντιπροσωπεύεται; Πολιτική θέληση, ενημερία και κοινωνική δικαιοσύνη

Η συζήτηση για την αντιπροσώπηση επικεντρώνεται συνήθως στο υποκείμενό της. Έμφαση δίνεται στον λαό ή το άτομο (τον πολίτη-ψηφοφόρο) ή σε κοινωνικές τάξεις. Η εισήγηση εστιάζει στο αντικείμενο της αντιπροσώπησης, ερευνώντας αν η προσέγγιση αυτή μπορεί να προσφέρει στον προβληματισμό για το (ή τα) υποκείμενο(α) της αντιπροσώπησης. Παράλληλα, η έρευνα στο αντικείμενο της αντιπροσώπησης συμπληρώνει τη νομιμοποίηση στην οποία στηρίζεται η αντιπροσώπηση. Αυτή δεν αρκείται στο υποκείμενο, αλλά κρίνεται τελικά από τις ενέργειες, τις πράξεις του. Η μελέτη του αντικειμένου της αντιπροσώπησης τονίζει την έννοια του συμφέροντος και τις διακρίσεις των συμφερόντων. Με βάση το κριτήριο αυτό, αναλύονται κριτικά οι διάφορες θεσμικές μορφές για την επίτευξη της αντιπροσωπευτικότητας στη συνταγματική πολιτεία: εκλογές, δημοψήφισμα, συνταγματική δικαιοσύνη.

ΦΙΛΉΜΩΝ ΠΑΙΟΝΪΔΗΣ

Η επιστημική αβεβαιότητα των δημοκρατικών αποφάσεων συνιστά απειλή για τις σύγχρονες δημοκρατίες;

Μια από τις παλαιότερες και πλέον διαχρονικές κριτικές που ασκούνται στο δημοκρατικό πολίτευμα είναι ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε αυτό είναι εσφαλμένες και επιζήμιες, καθώς

οι πολλοί που εξ ορισμού είναι και οι φορείς της ύπατης πολιτικής εξουσίας δεν διαθέτουν τις αναγκαίες γνώσεις και ικανότητες που απαιτούνται για τη λήψη ορθών πολιτικών αποφάσεων. Παλαιότερα, όσοι διατύπωναν τέτοιου είδους κριτικές συνήθως προέκριναν μοναρχικές ή ολιγαρχικές μορφές διακυβέρνησης, αλλά στις μέρες μας είναι πιο συνηθισμένο να υποστηρίζουν την κυριαρχία αιρετών ελίτ και να δίνουν προτεραιότητα στην κρίση διάφορων ειδικών και τεχνοκρατών. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι δημοκρατικοί θεωρητικοί αντιδρούν σε αυτές τις επικρίσεις προβάλλοντας επιχειρήματα που έχουν ως κοινό άξονα τη «σοφία του πλήθους», δηλαδή τη θέση ότι οι πολλοί, όταν διαβουλεύονται, λαμβάνουν ορθότερες αποφάσεις από τους ολίγους.

Θα υποστηρίξω ότι η ίδια η έννοια της ορθής πολιτικής απόφασης παρουσιάζει πολλά προβλήματα, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι οι υπερασπιστές της δημοκρατίας δεν θα πρέπει να βασίζονται ιδιαίτερα σε αυτή. Ωστόσο, υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστεύουμε ότι συγκεκριμένες αλλαγές ως προς τους θεσμούς και τις νοοτροπίες μπορούν να συνεισφέρουν στην αποφυγή παραγόντων που οδηγούν σε εσφαλμένες πολιτικές αποφάσεις, χωρίς βέβαια οι εν λόγω αλλαγές να εγγυώνται τη διάνοιξη μιας βασιλικής οδού σε αυτόν τον δύσκολο τομέα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΤΣΩΝΗΣ

Δημοκρατία και κρίση: η εμπειρία της Λατινικής Αμερικής και η ελληνική περίπτωση

Στην εισήγηση θα γίνει προσπάθεια να αξιολογηθεί το εγχείρημα της υπέρβασης της οικονομικής κρίσης σε χώρες της Λατινικής Αμερικής με άξονα τη διεύρυνση της δημοκρατίας καθώς και το κατά πόσο αυτή η προσπάθεια υπήρξε επιτυχής. Θα γίνει επίσης προσπάθεια να απαντηθεί το ερώτημα, αν αυτές οι εμπειρίες μπορούν να αξιοποιηθούν εν όλω ή εν μέρει για την υπέρβαση της ελληνικής κρίσης.

Ειδικότερα, θα θιγούν τα ακόλουθα πέντε ερωτήματα: 1) αν σχετίζεται η υπέρβαση της οικονομικής κρίσης με τη δημοκρατία, αν το ξεπέρασμα της κρίσης απαιτεί λιγότερη ή περισσότερη δημοκρατία, τι έδειξε η ιστορική πείρα του 20ού αιώνα· 2) αν οι εμπειρίες του 21ου αιώνα στη Λατινική Αμερική κομίζουν κάτι νέο, αν δύνανται να χρησιμεύσουν στην ελληνική περίπτωση με

δεδομένες τις κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαφορές· 3) τα βασικά χαρακτηριστικά των αλλαγών στο πολιτικό σύστημα που πραγματοποιήθηκαν στις χώρες αυτές· 4) τα όρια των αλλαγών και οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην επανάκαμψη των κρισιακών φαινομένων στην πολιτική και στην οικονομία τους· 5) οι σημαντικότεροι άξονες αλλαγών που θα μπορούσαν να διευρύνουν τη δημοκρατία στην Ελλάδα και να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της κρίσης.

ΑΘΗΝΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Για το συμβάν της δημοκρατίας

Λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία της σχέσης μεταξύ “ανθρώπου” και “πολίτη” (του διπλού υποκειμένου της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη), επιχειρώ να εξετάσω τους τρόπους με τους οποίους το πολιτικό σώμα συγκροτείται με βάση το ερώτημα του ποιος/ποια δικαιούται αναγνώρισης ή όχι· με άλλα λόγια, το ερώτημα του ποιος/ποια έχει «το δικαίωμα να έχει δικαιώματα», σύμφωνα με τη διατύπωση της Χάνα Άρεντ. Η εισήγηση αυτή πραγματεύεται το δημοκρατικό αίτημα να μένει ανοιχτή η δυνατότητα της διεκδίκησης και της ετεροδοξίας, σε αντιπαράθεση με κανονιστικές ή “παραχωρητικές” οριοθετήσεις του πολιτικού σώματος και με θεωρήσεις του λαού ως ενιαίου ή απλώς πλουραλιστικού. Τόσο στην εκδοχή της ανεξάλειπτης διάστασης του “αγωνισμού” [agonism] (Mouffe 2013) στο πολιτικό, όσο και στο αποδομητικό διάβημα του Ζακ Ντερντά (1995) για την «επερχόμενη δημοκρατία» ως έκθεση στον άλλο, η έννοια της ετεροδοξίας [dissensus] (Rancière 2010, Ziarek 2001) θα μπορούσε να προσφέρει μια εναλλακτική στο δίπολο μεταξύ φιλελευθερισμού – που θεμελιώνεται στην αντίληψη του ατομιστικού υποκειμένου– και ενός κοινοτισμού, που παραπέμπει σε μια κανονιστική κλειστή κοινότητα. Στον αντίποδα της μετα-πολιτικής “συναίνεσης” που ανάγει τη δημοκρατία σε τεχνολογία διακυβέρνησης, η «ριζοσπαστική δημοκρατία» διεκδικεί μια διαρκή συλλογική επιτελεστικότητα του πολιτικού στο όνομα των δημοκρατικών κατακτήσεων και της δημοκρατίας που δεν υπάρχει ακόμη.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΥΡΪΤΣΗΣ

Μεταξύ λαϊκής στήριξης και ηθικής καινοτομίας

Συχνά ασκείται η κριτική ότι τα πολιτικά συστήματα στην Ελλάδα και αλλού πάσχουν από έλλειμμα δημοκρατίας. Ως σύμπτωμα αυτού του ελλείμματος προβάλλεται από ορισμένους η διάσταση απόψεων μεταξύ των πολιτών και των εκλεγμένων αντιπροσώπων στην κυβέρνηση και το κοινοβούλιο, όπως αποτυπώνεται στις αποφάσεις των τελευταίων.

Για να αποτιμήσουμε αυτήν την κριτική, οφείλουμε να επανεξετάσουμε το νόημα της πολιτικής εκπροσώπησης. Στην εισήγησή μου θα ισχυριστώ ότι η προαναφερθείσα κριτική υπερβάλλει τον βαθμό ταύτισης που πρέπει να υφίσταται μεταξύ αντιπροσώπου και αντιπροσωπευομένων. Αποστολή του μεν –και μέτρο της δημοκρατίας– δεν είναι η υπακοή στη βούληση των δε, είτε ρητή είτε υποθετική, αλλά η κατάστρωση και εφαρμογή ενός σχεδίου πολιτικής δράσης που συνδυάζει δύο στοιχεία: τη λαϊκή στήριξη και την ηθική καινοτομία. Δυνάμει του πρώτου στοιχείου, ο αντιπρόσωπος οφείλει να εντάξει στο σχέδιό του τη μέριμνα για τα συμφέροντα και τις ανάγκες των αντιπροσωπευομένων· δυνάμει του δεύτερου, όμως, οφείλει να δράσει σύμφωνα με τη δική του ηθικοπολιτική κρίση περί του δέοντος γενέσθαι και του κοινού καλού, συχνά σε πείσμα των απόψεων των αντιπροσωπευομένων. Στην εισήγηση θα αναλυθεί πώς το σύστημα εκλογής των αντιπροσώπων και το θεσμικό πλέγμα κινήτρων συντηρεί και προάγει αυτήν την αντίληψη περί πολιτικής εκπροσώπησης.

ΑΛΙΚΗ ΛΑΒΡΑΝΟΥ

Οικονομία, πολιτική και κοινοβουλευτισμός: η κριτική του Carl Schmitt στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης

Η εισήγηση επιχειρεί μια ανασυγκρότηση και ερμηνεία της κριτικής που άσκησε ο Carl Schmitt στην κοινοβουλευτική δημοκρατία της Βαϊμάρης. Στη συνολική επιχειρηματολογία του Carl Schmitt μπορούν να διακριθούν δύο κεντρικά επιχειρήματα, στα οποία θα εστιάσουν τα δύο πρώτα μέρη της εισήγησης.

Το πρώτο από αυτά στοχεύει στην αποσύνδεση των δύο όρων που συνθέτουν την “κοινοβουλευτική δημοκρατία”, δηλαδή της “δημοκρατίας” και του “κοινοβουλευτισμού”, έτσι ώστε να μπο-

ρούν να κατανοηθούν ως αντίθετες και αλληλοαποκλειόμενες αρχές. Κατά συνέπεια, εξετάζονται καταρχάς κριτικά οι έννοιες της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού που υιοθετεί η σμιττιανή επιχειρηματολογία. Ιδιαίτερα όσον αφορά τη σμιττιανή έννοια της δημοκρατίας μπορεί να δειχθεί η στοχευμένη κατασκευή της που την αποσυνδέει από κάθε έννοια ελευθερίας και τη συνδέει, αφενός με μια φορμαλιστική έννοια της “ταυτότητας”, αφετέρου με μια έννοια της ισότητας που ρητώς ερμηνεύεται ως “ομοιότητα” και “ομοιογένεια”.

Το δεύτερο επιχείρημα του Carl Schmitt συνίσταται στη διάγνωση ότι η “κοινοβουλευτική δημοκρατία” συνιστά έναν τύπο παρωχημένου πολιτεύματος, που είχε νόημα και πειστικότητα τον 19ο αιώνα, αλλά όχι τον 20ο αιώνα. Τούτο, κατά τον Schmitt, εξηγείται από το γεγονός ότι οι βαθιές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στη δομή και την οργάνωση της “ιδιωτικής οικονομίας” με την ευρεία σημασία του όρου και διαφαίνονται ήδη στις αρχές του 20ού αιώνα έχουν καταστήσει αδύνατη την ανεξαρτησία και την ανωτερότητα της πολιτικής από την οικονομία. Ο κοινοβουλευτισμός θεωρείται, όμως, ότι στηρίζεται ακριβώς σε αυτή τη σαφή διάκριση αστικής κοινωνίας-οικονομίας και κράτους-πολιτικής. Το επιχείρημα αυτό θέτει στο επίκεντρο της ανάλυσης τη σχέση οικονομίας, πολιτικής και ορθού πολιτεύματος (ή εκπροσώπησης) και, κατά συνέπεια, η εισήγηση επιχειρεί εδώ να αποσαφηνίσει τη σμιττιανή αντίληψη περί πολιτικής και περί της σχέσης της με την οικονομία.

Η εισήγηση ολοκληρώνεται με ορισμένες παρατηρήσεις που αφορούν τις αλλαγές που επισημαίνει η σμιττιανή διάγνωση κατά τη μετάβαση της γερμανικής κοινωνίας από τον 19ο στον 20ο αιώνα, αλλά και από το Κάιζερραϊχ στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Στη γερμανική περίπτωση οι αλλαγές αυτές δεν αφορούν μόνον αλλαγές στο επίπεδο της οργάνωσης της ιδιωτικής οικονομίας, αλλά συνοδεύονται με ριζικές αλλαγές στο επίπεδο του εύρους και της οργάνωσης της εκπροσώπησης που φαίνονται να αποσιωπώνται πλήρως από τον Schmitt. Έτσι η “κρίση” και το “τέλος” του κοινοβουλευτισμού που διαγιγνώσκονται από τον Schmitt θα μπορούσαν να ερμηνευτούν και ως αντιδράσεις σε αυτές τις αλλαγές στο επίπεδο της εκπροσώπησης που συνεπάγονται και αντίστοιχες μετατοπίσεις στο πεδίο της ίδιας της πολιτικής.

ΕΥΘΥΜΗΣ ΠΑΠΑΒΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Οι μεταμορφώσεις της ελληνικής Κεντροδεξιάς στην εποχή των «ραγδαίων αλλαγών»

Η προτεινόμενη εισήγηση φιλοδοξεί να εξετάσει κριτικά τους κρίσιμους μετασχηματισμούς που δρομολογούνται στην οργανωτική δομή, τα ιδεολογικοπολιτικά φορτία και την κοινωνική σύνθεση του κεντροδεξιού υποσυστήματος πολιτικής εκπροσώπησης, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, και επιταχύνονται εντυπωσιακά κατά την περίοδο της κρίσης.

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η μεταπολίτευση εγκαινίασε νέους θεσμούς, αρχές και λειτουργίες στη διαδικασία της πολιτικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Στη συνάφεια αυτή η ελληνική Κεντροδεξιά κατάφερε, με πολιτικό όχημα τη Νέα Δημοκρατία, να εγκατασταθεί οργανικά στους κρατικούς θεσμούς, να οργανώσει και να διαμεσολαβήσει με σχετική αποτελεσματικότητα τα συμφέροντα αστικών και μικροαστικών μερίδων, και να αποικίσει το κοινωνικό πεδίο. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε ανάμεσα στα άλλα στην αποκρυστάλλωση μιας σχετικά σταθερής κοινωνικής συμμαχίας καθώς και στην οργανωτική της ενότητα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, μια σειρά εμπειρικών δεικτών αποτυπώνουν την κόπωση του μεταπολιτευτικού μοντέλου της πολιτικής εκπροσώπησης: οργανωτική συρρίκνωση, κομματική και εκλογική αποστοίχιση και πολιτικός κερματισμός, είναι ορισμένα από τα δομικά πλέον χαρακτηριστικά του κεντροδεξιού πολιτικού φάσματος αλλά και του συνόλου των πολιτικών δυνάμεων.

Η κεντρική υπόθεση εργασίας που θα διερευνηθεί, είναι ότι οι παραπάνω εξελίξεις που προκαλούν, ανάμεσα στα άλλα, μια παρατεταμένη κρίση εκπροσώπησης και εντέλει, νομιμοποίησης στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, είναι απότοκες ριζικών μεταβολών στις μορφές άρθρωσης κράτους και κοινωνίας. Οι αλλαγές αυτές συντελούνται τις τελευταίες δεκαετίες και συμπυκνώνονται με τη μετάβαση από την «κυβέρνηση και τη γραφειοκρατική διοίκηση» στην «πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και τα δίκτυα πολιτικής».

ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΣΗΜΪΤΗ

Συλλογικές δράσεις στην κοινωνία πολιτών στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης

Στην Ελλάδα η οικονομική κρίση συνοδεύτηκε από τον πολλαπλασιασμό των συλλογικών δράσεων στη σφαίρα της κοινωνίας πολιτών. Η διευρυμένη κινητοποίηση των πολιτών συναρτάται άμεσα με τη συρρίκνωση της προνοιακής παρέμβασης του κράτους, τη μεγέθυνση των κοινωνικών αναγκών, την ανάδειξη νέων υβριδικών μορφών οργάνωσης (στις οποίες η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών πλαισιώνεται από τον πολιτικό ακτιβισμό), και τέλος την ανάπτυξη νέων κινηματικών δράσεων.

Συνεπώς, στο πλαίσιο της κρίσης πολλαπλασιάστηκαν ραγδαία οι τυπικές και άτυπες πρωτοβουλίες στην κοινωνία πολιτών για την παροχή υπηρεσιών και τη δημιουργία νέων δομών αντιμετώπισης της φτώχειας. Οι δήμοι, σε συνεργασία με μη κερδοσκοπικούς φορείς, συγκρότησαν νέες δομές κοινωνικής προστασίας, τα ιδρύματα εγκαινίασαν ή ενίσχυσαν τη χρηματοδότηση ΜΚΟ στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας, η Εκκλησία διεύρυνε τις προνοιακές της δομές, οι επαγγελματικοί σύλλογοι κινητοποιήθηκαν, δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης νέας γενιάς και εναλλακτικοί πολιτικοί και οικονομικοί χώροι αναδύθηκαν. Παράλληλα, καταγράφηκε και η ενεργοποίηση των άτυπων κοινωνικών δικτύων σε επίπεδο γειτονιάς, κοινότητας ή στον χώρο εργασίας.

Η διευρυμένη κινητοποίηση των διαφορετικών φορέων δεν σηματοδοτεί, όμως, την ενδυνάμωση της κοινωνίας πολιτών, καθώς η μεγέθυνση της φτώχειας καθώς και του κοινωνικού αποκλεισμού έχει υπονομεύσει την κοινωνική συνοχή και έχει θέσει φραγμούς στην αυτόνομη κοινωνική εκπροσώπηση των θυμάτων της οικονομικής κρίσης.

ΒΑΛΙΑ ΑΡΑΝΪΤΟΥ

Κοινωνικός διάλογος, εργοδοτικές οργανώσεις και συνδικάτα στην Ελλάδα της κρίσης: προς μια “καρτέλ” διευθέτηση;

Ο κοινωνικός διάλογος αποτέλεσε τη βασική διαδικασία της κοινωνικής εκπροσώπησης τις δύο τελευταίες δεκαετίες τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι θεσμοί και οι διαδι-

κασίες που δημιουργήθηκαν οδήγησαν στην ενίσχυση του ρόλου των εργοδοτικών οργανώσεων, στη λήψη και τη νομιμοποίηση σημαντικών κοινωνικών και πολιτικών αποφάσεων.

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει και θα αναλύσει την εξέλιξη του κοινωνικού διαλόγου που χαρακτήρισε το σύστημα κοινωνικής εκπροσώπησης στη χώρα, καθώς και τους μετασχηματισμούς που αυτός επέφερε στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος στο σύνολό του. Στη συνέχεια, θα εστιάσει στην καταγραφή σημαντικών μετατοπίσεων που παρατηρούνται στην περίοδο της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσει τη διαφοροποίηση μεταξύ των μεγάλων και των μικρών εργοδοτικών οργανώσεων, καθώς οι τελευταίες φαίνεται να συγκλίνουν περισσότερο με την κορυφαία τριτοβάθμια οργάνωση των εργαζομένων. Ωστόσο, οι κοινωνικές εξελίξεις της κρίσης σε συνδυασμό με τις γενικότερες πολιτικές εξελίξεις στην πολιτική σκηνή της χώρας, φαίνεται να οδηγούν σε ύφεση τον κοινωνικό διάλογο σε μια διευθέτηση που προσομοιάζει με το σύστημα που συγκροτούν τα σύγχρονα “κόμματα-καρτέλ”, κάτι που θα υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του όλου συστήματος της κοινωνικής εκπροσώπησης.

Σάββατο, 17 Δεκεμβρίου 2016

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΔΕΔΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

Οι μετασχηματισμοί του κράτους και η κρίση

Στόχος της εισήγησης είναι να αναδείξει τη διασύνδεση μεταξύ των μετασχηματισμών του κράτους στο τέλος του 20ού και τις αρχές του 21ου αιώνα καθώς και της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, τα φαινόμενα της οποίας εκδηλώθηκαν με δραματικό τρόπο το 2008 και μετέπειτα.

Ακολουθώντας τη θεώρηση του Ν. Πουλιαντζά, οι μετασχηματισμοί του κράτους – με τη διπλή έννοια της μεταβολής στις σχέσεις εξουσίας μεταξύ των κοινωνικών δυνάμεων και της μεταβολής των κρατικών μηχανισμών-θεσμών– υποδηλώνουν την εμφάνιση μιας εμμένουσας κρίσης νομιμοποίησης των κρατικών πολιτικών και, ταυτοχρόνως, μια μεταβολή των μηχανισμών νομιμοποίησης, η οποία αποτυγχάνει να λειτουργήσει αποτελεσματικά.

Η κρίση νομιμοποίησης επιτείνει και ταυτοχρόνως ενισχύεται από την εκδήλωση της κρίσης, δημιουργώντας, αφενός την ανανέωση θεωρήσεων για την κρίση διακυβέρνησης (Offe), και αφετέρου την ενίσχυση των κατασταλτικών κρατικών μηχανισμών και την ανάδειξη ακροδεξιών εγχειρημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, εντείνεται η ανάγκη να υπερβούμε το διαμορφωμένο δίπολο ολιγαρχικής διακυβέρνησης - φασιστικού (ανοικτού ή λανθάνοντος) λαϊκισμού με τη διαφύλαξη και την ενίσχυση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

Οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στις περιφερειακές ανισότητες και στην αλλαγή της δομής της οικονομίας των περιφερειών της Ελλάδας

Σκοπός της εισήγησης είναι να διερευνήσει τις επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στην ανάπτυξη, τη σύγκλιση και την κλαδική διάρθρωση των περιφερειών της χώρας. Η μελέτη αφορά το χρονικό διάστημα 2000-2012 και διαχωρίζεται σε υποπερίόδους προκειμένου να καταστεί δυνατή η συγκριτική διερεύνηση του επιπέδου ανάπτυξης των περιφερειών της χώρας πριν και μετά την οικονομική κρίση. Από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων που αφορούν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, το δηλωθέν εισόδημα και την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία παραγωγής κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας προκύπτουν ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Πρώτον, η οικονομική κρίση ενέτεινε τη γεωγραφική ανισότητα Βορρά-Νότου στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αύξηση της απόκλισης της ελληνικής οικονομίας από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Δεύτερον, η οικονομική κρίση επέδρασε ασύμμετρα στο επίπεδο ανάπτυξης των περιφερειών της χώρας δημιουργώντας νέα δεδομένα για τις περιφερειακές ανισότητες. Τρίτον, η οικονομική κρίση επέφερε αλλαγές στην κλαδική διάρθρωση της οικονομίας των περιφερειών της χώρας με αποδυνάμωση της μεταποίησης έναντι των υπηρεσιών. Η εισήγηση κλείνει με κάποιες προτάσεις πολιτικής για ενίσχυση της παραγωγικής βάσης και εφαρμογή πολιτικών αντι-κυκλικής και χωρικά αναδιανεμητικής πολιτικής για την έξοδο της οικονομίας από τον φαύλο κύκλο της ύφεσης σε όφελος της σύγκλισης και της ανάπτυξης των περιφερειών και της χώρας.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

**Η επίδραση των πολιτικών λιτότητας
στην επιδείνωση των επιπτώσεων της κρίσης
στη φτώχεια και την αποστέρηση**

Η τρέχουσα οικονομική κρίση, με προφανείς επιπτώσεις στη φτώχεια και τις συνθήκες διαβίωσης, αποτέλεσε πρόσχημα για περαιτέρω ενδυνάμωση του νεοφιλελευθερισμού και της προώθησης των πολιτικών λιτότητας, απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και αποδυνάμωσης των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Η επιβολή και η νομιμοποίηση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών βασίστηκε σε στρεβλώσεις της πραγματικότητας που καλλιεργήθηκαν και αναπαράγονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αξιοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία και μικρο-δεδομένα, αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά της φτώχειας και της αποστέρησης στην Ελλάδα, και διερευνάται η επίδραση της οικονομικής κρίσης και των πολιτικών λιτότητας στο πλαίσιο μιας συγκριτικής ανάλυσης με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσα από μια προσέγγιση πολιτικής οικονομίας, ελέγχονται τα βασικά επιχειρήματα της κυρίαρχης ρητορείας για την οργάνωση και τη διαχείριση της οικονομίας και της κρίσης, εστιάζοντας στην επίπτωση που οι απόψεις αυτές και οι απορρέουσες πολιτικές έχουν στην κοινωνική ανισότητα και τη φτώχεια. Η αποτελεσματικότητα των πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας (αλλά και της ίδιας της κρίσης) που προωθούνται σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο και πρυτανεύουν στην κυρίαρχη ρητορεία δεν επιβεβαιώνεται εμπειρικά. Αναλύοντας την επίδραση βασικών μακροοικονομικών-θεσμικών παραγόντων φαίνεται ότι η εφαρμογή των πολιτικών λιτότητας επιδεινώνουν τις επιπτώσεις της κρίσης στην φτώχεια και την αποστέρηση. Σε αντίθεση με τις νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις, το σύστημα κοινωνικής προστασίας, μέσω της υψηλής τιμής των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο, όχι μόνο στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της αποστέρησης, αλλά και στην προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης.

Θεωρία και πράξη του πολιτικού νεοφιλελευθερισμού

Μολονότι η βιβλιογραφία η συναφής με τον οικονομικό νεοφιλελευθερισμό είναι αρκετά εκτεταμένη, εντούτοις δεν συμβαίνει το ίδιο και με τον πολιτικό νεοφιλελευθερισμό. Και τούτο, παρά το γεγονός ότι η βασική επιχειρηματολογία του πολιτικού νεοφιλελευθερισμού φαίνεται σε ορισμένα τουλάχιστον σημεία να αποστασιοποιείται συνειδητά από τον οικονομικό φιλελευθερισμό. Αφετηρία της εισήγησης είναι η αποσαφήνιση της σημασίας και του περιεχομένου του όρου “πολιτικός νεοφιλελευθερισμός”. Από θεωρητική άποψη, με τον όρο αυτό εννοείται εκείνη η θεωρία, η οποία επιχειρεί να θεματοποιήσει τη δομή και τη λειτουργία του νεοφιλελεύθερου κράτους, μια μορφή που άρχισε να παγιώνεται από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1990. Από την άποψη αυτή, η θεωρία του πολιτικού νεοφιλελευθερισμού είναι στενά –αν όχι άρρηκτα– συνυφασμένη με την πράξη του πολιτικού νεοφιλελευθερισμού.

Με σκοπό την εξέταση της σχέσης αυτής μεταξύ θεωρίας και πράξης του πολιτικού νεοφιλελευθερισμού αλλά και την αποτύπωση των τυπικών γνωρισμάτων του, η επιχειρηματολογία της εισήγησης θα επικεντρωθεί στον κρίσιμο αλλά και στρατηγικής σημασία ρόλο που διαδραματίζει η “έννοια” της Governance.

Η αποδόμηση της κοινωνικής αρχής

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η διερεύνηση πλευρών της εντασιακής σχέσης κοινωνικής και ιδιωτικής αρχής. Υποστηρίζεται ότι αυτή η σχέση προσδιορίστηκε, τόσο από την προϊούσα αποσύνθεση του πλέγματος των κοινωνικών πολιτικών, όσο και από την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αμφότεροι οι προσδιορισμοί χαιρετίστηκαν ως το άνοιγμα περίπου μια νέας εποχής, απαλλαγμένης από την ιστορία, στον ορίζοντα της οποίας οι όροι της ελεύθερης κοινωνικότητας θα αναδύονταν περίπου αυτόματα μέσα από τη λίγο πολύ άμεση θεραπεία των ανεπαρκείων των αποσυντεθέντων συστημάτων. Επικράτησε η υπόθεση ότι μετά την ολοκλήρωση της ανωτέρω θεραπείας θα ετίθεντο σε κίνηση, με προϊούσα επιτάχυνση, οι διαδικασίες για

την αποκατάσταση των όρων του ελεύθερου ανταγωνισμού. Αυτοί οι όροι θεωρήθηκε ότι παραβιάστηκαν από τα αναφερθέντα συστήματα με αποτέλεσμα την επιδείνωση των μακρο-οικονομικών τους μεγεθών. Βρεθήκαμε έτσι μπροστά σε μια αναβίωση του ιδεώδους του laissez faire, προσαρμοσμένου πλέον στις νέες συνθήκες της παγκόσμιας οικονομίας. Θεωρήθηκε ότι η πραγματοποίησή του θα παρέσυρε κάθε παρεμβατικό και προστατευτικό εμπόδιο και θα παρέδιδε τα αναβαπτισμένα στη νέα πίστη δρώντα υλοκείμενα στο βασίλειο της ελεύθερης πρωτοβουλίας και της ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων. Αυτή η προβληματική ωστόσο απέφυγε να θεματοποιήσει τις αντινομίες κατά την εφαρμογή της ιδιωτικής αρχής, με αποτέλεσμα να αναβιώσουν συνθήκες από την προϊστορία του καπιταλισμού.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΚΩΤΣΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ελλειμματική δημοκρατία: η κοινωνική πολιτική την εποχή της διαρκούς δημοσιονομικής λιτότητας

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα που διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης του μεταπολεμικού μοντέλου ανάπτυξης στη δεκαετία του 1970 ήταν ότι τα συνεχώς διερευνόμενα ελλείμματα που στήριζαν την αναπαραγωγή του κοινωνικού κράτους έφεραν σε αντίθεση τον καπιταλισμό με τη δημοκρατία. Κι αυτό διότι οι συστηματικές πιέσεις που ασκούνταν από ομάδες συμφερόντων και ενώσεις για αναδιανομή του συνολικά παραγόμενου πλούτου εν μέρει μέσα από προγράμματα κοινωνικής πολιτικής υπονόμεινε την αναπτυξιακή δυναμική, διότι αποσπούσε πόρους από το κεφάλαιο μέσα από την αύξηση των κρατικών δαπανών και της φορολογίας. Τέσσερις δεκαετίες μετά, στη σκιά της παγκόσμιας κρίσης του 2008, το παλιό ερώτημα στο κατά πόσο υπάρχει συμβατότητα ανάμεσα στον καπιταλισμό και τη δημοκρατία τίθεται εκ νέου με διαφορετικούς όρους. Είναι η σχέση αυτή βιώσιμη σε ένα περιβάλλον πλεονασματικών προϋπολογισμών; Κατά πόσο αυτό το περιβάλλον μεταβάλλει τις δομές εκπροσώπησης της δημοκρατίας και του κανονιστικού περιεχομένου τους, όπως αυτό αποτυπώνεται στην κοινωνική πολιτική;

ΓΙΆΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΑΚΆΚΗΣ

Κρίση αντιπροσώπευσης και λαϊκιστικός λόγος

Η πρόσφατη ευρωπαϊκή κρίση έθεσε σοβαρά ζητήματα αναφορικά με τη λειτουργία των πολιτικών συστημάτων στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου. Καθώς μετατράπηκε από οικονομική κρίση σε κρίση αντιπροσώπευσης, πυροδότησε την αναδιάρθρωση ιδεολογικών νοημάτων και κομματικών ταυτίσεων. Η μελέτη της εν λόγω αναδιάρθρωσης είναι δυνατόν να προσφέρει σημαντικό υλικό στην επιστημονική συζήτηση.

Η εισήγηση επικεντρώνεται σε μια αξονική διάστασή της: τη συνάρθρωση, στο κρισιακό πλαίσιο, πολιτικών λόγων που κατονομάζονται ως «λαϊκιστικοί». Η συγκριτική προσέγγιση των πολιτικών συνεπειών συγκυριών κρίσης στην Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική, η εναργής εννοιολόγηση της “κρίσης” με αναφορά σε νέες θεωρητικές προσεγγίσεις από μελετητές της αντιπροσώπευσης και της πολιτικής οικονομίας, αλλά και μια σειρά από πρόσφατες αναλύσεις του λαϊκιστικού λόγου στο πλαίσιο της λεγόμενης Σχολής του Essex, προσφέρουν το έδαφος για τη διεξοδική πραγμάτευση και την αναστοχαστική αξιολόγηση της σχέσης ανάμεσα σε κρίσεις αντιπροσώπευσης και λαϊκιστικούς λόγους.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΥΡΙΤΖΗΣ

Μετά τον λαϊκισμό: προβλήματα και προοπτικές

Η εισήγηση αφορά την επίδραση της αντιπαράθεσης λαϊκισμού - αντιλαϊκισμού στο ελληνικό πολιτικό σύστημα κατά τη διάρκεια της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης. Εξετάζεται η άρθρωση “δεξιού” και “αριστερού” λαϊκισμού, τόσο σε επίπεδο πολιτικού λόγου, όσο και πρακτικών.

Η ανάλυση εστιάζει στις επιπτώσεις αλλά και τις αντινομίες της ηθικοποίησης της πολιτικής και τα ελακόλουθα ζητήματα. Επισημαίνονται τα προβλήματα που προκύπτουν από την ως άνω αντιπαράθεση και η επιπτώσεις στη διαμόρφωση του πολιτικού λόγου αλλά και στον σχεδιασμό και την υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών. Η ελληνική εμπειρία επαναφέρει στο προσκήνιο θέματα και αδυναμίες στη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, όπως η σχέση λαού, έθνους και δημοκρατίας, ο ρόλος του κράτους και των κομμάτων. Στόχος της εισήγησης είναι η

σύνδεση και επανεξέταση των σχετικών ζητημάτων, προκειμένου να συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της δυναμικής της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής.

ΚΥΡΚΟΣ ΔΟΞΙΑΔΗΣ

**«Καταδικάζουμε την προπαγάνδα απ' όπου
κι αν προέρχεται»: πολιτικός λόγος και δημοκρατία**

Ο Michel Foucault είχε πει ότι «Κάθε κοινωνία έχει το καθεστώς αλήθειας της, τη “γενική πολιτική” της της αλήθειας» – δηλαδή τους κανόνες που επιτρέπουν σε κάποιον να ξεχωρίσει το αληθές από το ψευδές. Η έννοια αρχικά είχε διατυπωθεί στον ενικό: ο Foucault μιλούσε για *ένα* καθεστώς αλήθειας που έχει κάθε κοινωνία. Και υπ' αυτήν την έννοια θα μπορούσαμε να δεχτούμε ότι οι κανόνες που ορίζουν το αληθές στη σφαίρα του πολιτικού λόγου (“πολιτικού”, είτε ως προς τα αναφερόμενά του, είτε ως προς τα υποκείμενα που τον εκφέρουν), σε μια δημοκρατική κοινωνία, λίγο πολύ συνελεκτείνονται με τους κανόνες του δημοκρατικού πολιτεύματος. Μπορούμε όμως να υποθέσουμε πως όταν μια κοινωνία –όπως η σύγχρονη ελληνική– βρίσκεται σε έντονη ταξική και γενικότερα κοινωνικο-πολιτική πόλωση, τα καθεστώτα αλήθειας του πολιτικού λόγου μπορεί να είναι τουλάχιστον δύο. Σύμφωνα με το εκάστοτε καθεστώς, οι *εντός του* εκφερόμενοι λόγοι είναι αληθείς –έστω με κάποιες εξαιρέσεις που αποτελούν “παραφωνία”–, ενώ το *άλλο* είναι καθεστώς προπαγάνδας. Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν είναι κατά πόσο μπορεί να συνυπάρξει η δημοκρατία με μια κοινωνικο-πολιτική κατάσταση στην οποία κάθε πλευρά κατηγορεί την άλλη για άσκηση προπαγάνδας. Πόσο μπορεί να αντέξει η δημοκρατία, όταν αντιμετωπίζει μια κοινωνική πόλωση που εκδηλώνεται με όρους προπαγανδιστικού πολέμου;

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΥΖΕΛΗΣ

**Ο χειρισμός της δημοκρατίας από τους εχθρούς της:
ο αντιδημοκρατικός λόγος**

Ως οροθέτηση, η έννοια της δημοκρατίας αναφέρεται σε ένα σύνολο συνθηκών, προσδιορισμένων εντός της νεωτερικότητας, που

συνιστούν δυναμικές αξιώσεις και ενεργές διεκδικήσεις. Η χροιά που παίρνουν αυτές οι αξιώσεις εντός συγκεκριμένων ιστορικών καταστάσεων και αναλόγως του συσχετισμού των κοινωνικών δυνάμεων καθορίζει επομένως το περιεχόμενο των επίκαιρων διακυβεύσεων της δημοκρατίας. Έστω λοιπόν και αν το πλαίσιο ορισμού αυτών των αξιώσεων (ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης) έχει συγκροτηθεί κατά την επαναστατική στιγμή ανάδυσης της νεωτερικής κοινωνίας, ο αγωνιστικός τους προσδιορισμός εμπλέκει τον λόγο της άρνησής τους, τον λόγο της εναντίωσης προς αυτές.

Καθώς η δημοκρατία αποτελεί πλέον όρο ύπαρξης του ανθρώπινου, η αυτονόητη προϋπόθεσή της ως δεδομένου ισχύει ως όρος και όριο και για τους εχθρούς της. Και οι (εξαιρετικά ισχυρές και πάλι στη σημερινή επικαιρότητα) δυνάμεις που επιδιώκουν τη ριζική συρρίκνωση ή και πλήρη απάλειψη των αρχών οι οποίες προέκυψαν από την εμφάνιση των ιδρυτικών διακηρύξεων της αστικής κοινωνίας, αρθρώνουν τον αντιδημοκρατικό λόγο τους υπό το έμβλημα της δημοκρατίας. Χειρίζονται δηλαδή το αγωνιστικό καθεστώς των δημοκρατικών αξιώσεων, τη διαλεκτική θεμελίωσή τους, ενάντια στην κοινωνική δυναμική εξασφάλισης του περιεχομένου τους. Παραπέμποντας στην αναγωγή της δημοκρατίας σε κέλυφος διαδικασιών, ο αντιδημοκρατικός λόγος μπορεί κάλλιστα να μάχεται για τον επαναπροσδιορισμό της δήθεν “ουσίας” της.

Έτσι η δημοκρατία ορίζεται διαρκώς και βάσει της συνοριακής γραμμής που την διακρίνει από οτιδήποτε την αμφισβητεί ή την αδρανοποιεί.

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ